

MEŽA EKOSISTĒMU PAKALPOJUMI

Ilze Pauliņa, Linda Gerra-Inohosa, Zane Lībiete

Runājot par cilvēka un dabas attiecībām, arvien biežāk saskaramies ar jēdzienu “ekosistēmu pakalpojumi”. Ar to saprotam daudzus un dažādus labumus, ko mums sniedz vide: dzeramo ūdeni, tīru gaisu, auglīgu augsni, mājvietu dažādām dzīvnieku un augu sugām, fizisko un garīgo atpūtu, tūrisma iespējas, estētisko baudījumu, peļņas iespējas un citus mums ikdienā izmantojamus un nepieciešamus materiālos un nemateriālos resursus. Plašo ekosistēmu pakalpojumu klāstu iedala trīs grupās: 1) apgādes jeb nodrošinājuma pakalpojumi (pārtika, izejvielas, saldūdens, ārstniecības augi u.c.); 2) regulējošie un atbalsta pakalpojumi (klimata un gaisa kvalitāte, dzīvotnes sugām u.c.); 3) kultūras jeb nemateriālie pakalpojumi (atpūta pie dabas, tūrisms, estētiskā iedvesma u.c.). Ekosistēmu pakalpojumi ir cilvēces eksistences un labklājības pamats. Dabas nodrošināto labumu apjoms un kvalitāte lielā mērā ir atkarīga no mūsu mijiedarbības ar vidi - ietekmējot vidi, mēs ietekmējam arī ekosistēmu funkcijas un tādējādi arī to spēju nodrošināt mums nepieciešamo.

Meži, kas Latvijā aizņem vairāk nekā pusi no valsts teritorijas, ir viena no mūsu lielākajām dabas bagātībām un raksturīgākajām ainavas iezīmēm. Nodrošinot plašu ekosistēmu pakalpojumu klāstu, tie ir būtiski cilvēku labklājībai.

Tautsaimniecībai būtiska ir koksnes ieguve - gan augstas kvalitātes apaļkoksne, gan sīkkoksne pārstrādei, gan ciršanas atliekas apkures vajadzībām, turklāt meža nozare ir nozīmīgs darba devējs, jo sevišķi lauku reģionos, kur nereti ir ierobežotas nodarbinātības iespējas. 2019. gadā mežsaimniecības, kokapstrādes un mēbeļu ražošanas daļa iekšzemes kopproduktā veidoja 5,1%, savukārt eksporta apjoms sasniedza 2,6 miljardus eiro – 20% no valsts kopējā eksporta. Tradicionāli meža produkti Latvijā ir arī ogas, sēnes un citi nekoksnes resursi, piemēram, ārstniecības augi. Tiek izmantota arī medījuma gaļa, kas pēdējos gados sāk kļūt par nozīmīgu nišas produktu.

Ekosistēmu un sociāli ekonomisko sistēmu (cilvēku sabiedrības) savstarpējā saistība caur ekosistēmu pakalpojumiem un pārmaiņu virzītājspēkiem.

Mežs tradicionāli ir koksnes ieguves vieta - būvniecībai, pārstrādei un apkurei.

Mežs ir neaizstājams palīgs klimata regulēšanā un vides kvalitātes nodrošināšanā vairākos aspektos. Tas ražo skābekli un piesaista ogļskābo gāzi fotosintēzes procesā, tādējādi mazinot klimata pārmaiņu ietekmi. Meža ekosistēmas nodrošina dzīvotnes neskaitāmām dzīvnieku un augu sugām. Koki palīdz attīrīt gaisu, to saknes nostiprina augsni, un meži upju un ezeru krastos aizsargā ūdensobjektus no piesārņojuma, filtrējot un piesaistot kaitīgās vielas un neizmantotos barības elementus.

Mežs sniedz dažādas iespējas saistībā ar kultūras jeb nemateriālo pakalpojumu klāstu. Pastaigas un sportošana mežā uzlabo veselību un garastāvokli, samazina stresu. Atrašanās dabā ir svarīga pašizglītošanās procesa sastāvdaļa. Daudzviet Latvijā cilvēkiem ir iespēja apmeklēt skatu torņus, izziņas takas, parkus, kultūrvēsturiskus dabas objektus, izmantot atpūtas un piknika vietas mežā.

Meža ekosistēmu pakalpojumi nereti viens ar otru mijiedarbojas. Piemēram, ogošana un sēņošana var būt gan meža produktu ieguve, gan atpūtas veids, tādējādi iekļaujoties gan apgādes, gan kultūras ekosistēmu pakalpojumu grupā. Pastaiga mežā var sniegt daudzveidīgu pieredzi - gan neformālās izglītības un izziņas, gan atpūtas un veselības uzlabošanas, gan estētiskā pārdzīvojuma ziņā. Funkcionāla, no dažādām koku sugām sastāvoša piekrastes josla gan aizsargā ūdens kvalitāti upē, gan veido vizuāli skaistu ainavas elementu atpūtniekiem, piemēram, laivotājiem. Nozīmīgas ir visas meža ekosistēmu nodrošināto pakalpojumu grupas. Latvijas meži un liela daļa to sniegto labumu ir pieejami ikvienam, un tā ir mūsu atbildība – rūpēties par to, lai tie būtu tikpat pieejami arī nākamajām paaudzēm.

Ar mežu klāta aizsargjosla upes krastā, kas palīdz samazināt augu barības vielu un cita piesārņojuma nonākšanu upē un nodrošināt optimālus apstākļus ūdenī mītošajiem organismiem.

Takas mežā ir Latvijas iedzīvotāju iecienīts brīvdienu galamērķis dažādos gadalaikos.